

**KAHRAMANMARAŞ - BAŞKONUŞ DAĞINDA
VARLIĞI OLDUKÇA AZALAN ODUNSU TAKSONLAR
VE ALINABİLECEK SİLVİKÜLTÜREL ÖNLEMLER**

Woody Taxa Greatly Decreasing In The
Kahramanmaraş -Başkonus Mountain And Silvicultural
Measures To Be Taken

Mahmut D. AVŞAR

KSÜ Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü,
KSÜ. Forestry Faculty, Department of Forestry Engineering
Kahramanmaraş

DOĞU AKDENİZ ORMANCILIK ARAŞTIRMA MÜDÜRLÜĞÜ

DOA DERGİSİ (Journal of DOA)

Sayı : 8 Sayfa: Yıl: 2002

ÖZET

Kahramanmaraş-Başkonuş dağında 1000-1779 m lik yükselti kuşağında 35 adet odunsu takson belirlenmiş olup, bunlardan 22'si ağaç, 13'ü çalı türüdür. Yöredeki odunsu taksonlara yönelik çeşitli tahriplerin bir sonucu olarak, bazı taksonların varlığının oldukça azaldığı belirlenmiştir.

Yöredeki zengin tür çeşitliliği ile genetik çeşitliliği sürdürmek ve doğal bir miras olan odunsu taksonların nesillerinin tükenmesini önlemek için, yörede az rastlanan odunsu taksonlar korunmalı ve varlıklarının artırılması açısından gerekli olan tüm silvikültürel önlemler alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler : Odunsu takson, Biyolojik çeşitlilik, Koruma, Silvikültür.

ABSTRACT

In a 1000-1779 m altitudinal zone of Kahramanmaraş-Başkonuş mountain, thirty-five woody taxa were determined, twenty-two of which are tree species and thirteen of which are shrub species. In the region, because of various destroying the woody taxa, the existence of some taxa was determined to decrease greatly.

In the region, to proceed the rich species and genetic diversity and to prevent the decreasing of generations of woody taxa which are a natural inheritance, woody taxa whose existences are in danger should be conserved and all the silvicultural measures which are necessary to increase their existence should be taken.

Key Words: Woody taxa, Biodiversity, Conservation, Silviculture

1. GİRİŞ

Ülkemiz, özellikle coğrafi konumu, iklimi ve topografik yapısından kaynaklanan zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Nitekim, Türkiye, dünyanın en zengin floristik merkezlerinden birisi olup, floramız yaklaşık 9500-10000 bitki taksonundan oluşmaktadır (YALTIRIK ve EFE, 1989). Bu haliyle, ülkemiz, çok değişik otsu ve odunsu bitki taksonlarının yayılış gösterdiği, biyolojik çeşitliliğe sahip bir ülkedir.

Diğer yandan, Orman Genel Müdürlüğünün 1997 yılı sonu envanter sonuçlarına göre, orman alanımız 20 703 122 ha'dır ve bu alan ülke genel alanının %26.51'ine karşılık gelmektedir (ASAN, 1999). Bu oran esasen yeterli değildir; ayrıca, ülkemizde bozuk orman alanları oldukça fazla olup, ormanlarımızın verimlilikleri de düşüktür. Bunun başlıca sebepleri arasında; ormanlarımızda süregelen kaçak kesimler, açmacılık, otlatmacılık, yangın, tekniğine uygun olmayan bakım kesimleri ve başarısız doğal gençleştirme çalışmaları sayılabilir. Sahip olduğumuz çok değerli orman ekosistemlerinin söz konusu sebeplerle tahribi ve niteliklerinin bozulmasına paralel olarak, bitki türü zenginliğimiz de gittikçe azalmakta ve bazı bitki taksonlarının varlığı tehlike altına girmektedir. Örneğin, Bartın-Kirazlıköprü baraj havzasında yetişen bazı otsu ve odunsu taksonların varlıklarının tehlike altında olduğu ifade edilmektedir (BAŞARAN, 1999). Bu örnek, kanaatimize göre, ülkemizde birçok yörede yaşanan olaylardan sadece birisini oluşturmaktadır.

Araştırmanın yapıldığı Başkonuş dağı, Kahramanmaraş ili merkez ilçesi sınırları içerisinde bulunan, 1779 m rakımlı bir dağdır. DAVIS (1965-1988)'in grid sistemine göre, C6 karesinde yer almaktadır. Merkez ilçe ile Andırın ilçesi arasında yer aldığından, özellikle Andırın ilçesinin nemli ve yağışlı ikliminden etkilenmekte; bu ise, dağın orman varlığı bakımından zengin bir yapıya sahip olmasında önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, dağda çok sayıda otsu ve odunsu takson yayılış göstermektedir. Bu bakımdan, Başkonuş dağı, Kahramanmaraş ilinin önemli orman kaynaklarından birisine sahip değerli bir tabiat parçasıdır. Ancak, süregelen çeşitli tahripler sonucunda, Başkonuş dağında bazı odunsu taksonların varlığında azalmalar olduğu görülmektedir.

Bu makalede, Başkonuş dağındaki meşcere kuruluşları üzerine yapılan uzun süreli inceleme ve araştırma sonuçları değerlendirilerek; yörede var

olan odunsu taksonlar, bu taksonlara yönelik tahribat durumu ve varlığı oldukça azalmış olan taksonlar açıklanmış; bu taksonlar açısından alınabilecek bazı silvikültürel önlemler üzerinde durulmuştur.

2. YAYILIŞ GÖSTEREN ODUNSU TAKSONLAR

Başkonuş dağında özellikle orman, maki ve dere vejetasyonuna dahil birçok odunsu takson yayılış göstermektedir. Orman vejetasyonu, dağın özellikle 1000 m ve üzerindeki yükseltilerinde toplu halde bulunmakta, aşağılara doğru bu durumunu kaybetmektedir. Bu bakımdan, çalışmada 1000-1779 m lik yükselti kuşağında bulunan odunsu taksonlar üzerinde durulmuştur. Teşhisinde güçlük çekilen bazı taksonların belirlenmesinde DAVIS (1965-1988)'ten yararlanılmıştır. Söz konusu yükselti kuşağında tespit edilebilen odunsu taksonlar, bazı gruplara ayrılarak aşağıda toplu halde sunulmuştur.

I) Geniş alan kaplayan ve meşcere kuran ağaç türleri:

<i>Pinus nigra</i> Arn. subsp. <i>pallasiana</i> (Lamb.)	: Anadolu karaçamı
Holmboe	
<i>Pinus brutia</i> Ten.	: Kızılçam
<i>Cedrus libani</i> A. Rich.	: Lübnan (Toros) sediri
<i>Abies cilicica</i> (Ant.&Kotschy) Carr. subsp. <i>cilicica</i>	: Toros göknarı
<i>Quercus cerris</i> L. var. <i>cerris</i>	: Saçlı meşe

II) Serpili olarak karışıma katılan ağaç türleri:

<i>Juniperus foetidissima</i> Willd.	: Kokulu ardıç
<i>Juniperus excelsa</i> Bieb.	: Boylu ardıç
<i>Arceuthos drupacea</i> (Lab.) Ant.&Kotschy	: Andız
<i>Taxus baccata</i> L.	: Adı porsuk
<i>Populus tremula</i> L.	: Titrek kavak
<i>Carpinus orientalis</i> Miller	: Doğu gürgeni
<i>Ostrya carpinifolia</i> Scop.	: Gürgen yapraklı kayacık
<i>Fagus orientalis</i> Lipsky.	: Doğu kayını
<i>Quercus infectoria</i> Oliv. subsp. <i>boissieri</i> (Reuter) O. Schwarz.	: Mazi meşesi

<i>Quercus libani</i> Oliv.	: Lübnan meşesi
<i>Ulmus glabra</i> Huds.	: Dağ karaağacı
<i>Acer monspessulanum</i> L.	: Fransız akçaağacı
<i>Fraxinus ornus</i> L. subsp. <i>cilicica</i> (Lingelsh.) Yalt.	: Çiçekli dişbudak

III) Genellikle dere kenarlarında rastlanan ağaç türleri:

<i>Salix alba</i> L.	: Aksöğüt
<i>Salix cinerea</i> L.	: Boz söğüt
<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaertn. subsp. <i>antitaurica</i> Yalt.	: Toros kızılağacı
<i>Platanus orientalis</i> L.	: Doğu çınarı

IV) Orman altında veya açıklıklarda yayılış gösteren çalı türleri:

<i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i>	: Küçük kozalaklı katran ardıcı
<i>Quercus coccifera</i> L.	: Kermes meşesi
<i>Rosa canina</i> L.	: Kuşburnu
<i>Cotoneaster nummularia</i> Fisch. & Mey.	: Tavşan elması, Dağ muşmulası
<i>Crataegus</i> sp.	: Geyik dikenini
<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz.	: Akçaağaç yapraklı üvez
<i>Cercis siliquastrum</i> L.	: Erguvan
<i>Colutea cilicica</i> Boiss. & Bal.	: Patlangaç çalısı
<i>Rhus coriaria</i> L.	: Dericici sumacı
<i>Cornus mas</i> L.	: Sarı çiçekli kızılçık
<i>Cornus sanguinea</i> L.	: Demircik, Yabani kızılçık
<i>Hedera helix</i> L.	: Adi orman sarmaşığı
<i>Styrax officinalis</i> L.	: Tesbih

Görüldüğü gibi, dağda, söz konusu yükselti kuşağında 35 adet odunsu takson belirlenmiştir. Belirlenen bu taksonlardan 22'si ağaç türü, 13'ü çalı türüdür. Ağaç türlerinden 8'i iğne ya da pul yapraklı, 14'ü ise yapraklı türdür. Bu durum, dağın yapraklı ağaç türleri bakımından zengin olduğunu ortaya koymaktadır.

3. ODUNSU TAKSONLARA YÖNELİK TAHRİBAT DURUMU VE VARLIĞI OLDUKÇA AZALAN TAKSONLAR

Başkonuş dağında yayılış gösteren odunsu taksonlara yönelik çeşitli tahripler söz konusudur. Bu tahripler, genelde usulsüz kesimler, açmacılık ve hayvan olatmacılığı yoluyla meydana gelmektedir. Ayrıca, geçmiş dönemlerde bazı taksonlara yönelik olarak yapılan kaçakçılık ile aşırı bakım kesimlerinin de belirli ölçülerde etkisi vardır.

Odunsu taksonlara yönelik tahribatın belirlenmesinde; araştırma alanındaki açıklıklar, çok bozuk kuruluştaki orman alanları, usulsüz olarak kesilen ağaçların dip kütükleri, usulsüz olarak dipten ya da daha yüksekten kesilmesi sonucu cılız şekilde sürgün vermiş ve çalılışmış yapraklı fertler, olatma ve usulsüz kesimler sonucu gövde ve tepe formu bozulmuş fertler, en önemli delilleri oluşturmuştur.

Aşağıda, dağda yayılış yapan odunsu taksonlara yönelik tahribat durumu taksonlara göre ayrı ayrı ele alınmış, bu taksonlardan varlığı oldukça az ya da azaltılmış olanlar özellikle belirtilmeye çalışılmıştır.

Kızılçam ve karaçam, yörede önemli ölçüde tahribata uğramış ağaç türleridir. Yörede kızılçama “karaçam”, karaçama ise “akçam” adı verilmektedir. Kızılçam, dağın özellikle aşağı yamaçlarında önemli ölçüde tahrip edilmiş ve yer yer tamamen ortadan kaldırılmıştır. Karaçam da, dağda korumanın zayıf olduğu yerlerde geniş çapta kaçak kesimlere uğramıştır. Kızılçam özellikle yakacak odun, karaçam ise kereste elde etmek için kesilmektedir. Bununla birlikte, yöre halkı sedirin kerestesini karaçaminkine oranla daima tercih etmektedir. Bu türlerin üst yükseltilerdeki meşcerelerinin, sınırlı bile olsa yine de tehdit altında bulunduğu ve yer yer kaçak kesimlere uğradığı görülmektedir.

Yörede “kamalak” ismi ile bilinen Lübnan (Toros) sediri, üst yükselti kuşağında belki de en fazla tahrip edilen ağaç türüdür. Sedirin bu derecede tahribata uğraması, odununun çok sağlam ve dayanıklı olmasından kaynaklanmaktadır. Sedir odunu, özellikle yapacak odun olarak ev yapımında, daha sonra ise yakacak odun olarak kullanılmaktadır. Geçmişten günümüze kadar devam eden bu tahribat, sedirin saf ve karışık meşcerelerinde etkili olmuş; sedir+gökmar ve sedir+karaçam+gökmar karışık meşcerelerinde sedirin oranı azaltılmıştır

(AVŞAR, 1999). Hatta tahribat yer yer o dereceye varmıştır ki, bazı sedir meşcereleri yerinde bugün ev, tarla ve bahçeler, bunların aralarında da münferit olarak bırakılmış sedirler vardır. Bu bakımdan, sedir, halen varlığını sürdürmekle birlikte, bu tahribat sürdüğü müddetçe, sediri gelecekte bugünkü miktarda bile görmek mümkün olmayacaktır. Bu tahribatta, yöre halkının yaptığı usulsüz kesimler yanında, geçmiş dönemlerdeki kaçakçı kesimlerinin ve sedire yönelik olarak yapılan aşırı bakım kesimlerinin de payı vardır.

Yöresel adı “mezdeği” olan Toros göknarı, meşcere kuran önceki üç ağaç türü kadar tahrip edilmemiştir. Odununun dayanıksız olması ve kolay çürümesi gerekçesiyle, diğer türler mevcut iken genellikle kesilmemektedir. Ancak, bunu, göknar hiç kesilmemektedir şeklinde de anlamamak gerekir. Göknar da kesilmekte, ancak diğer asli ağaç türleri kadar tahribata uğramamaktadır. Bu bakımdan, göknar özellikle sedir ve karaçamla kurduğu karışık meşcerelerde, sedir ve karaçamın usulsüz yollarla kesilmesi sonucunda, gölge ağacı ve istilacı bir tür olma avantajından yararlanarak bol miktarda gençlik yapmakta ve zaman içerisinde karışım oranını artırabilmektedir.

Yörede “eğrelti” adı da verilen saçlı meşe, dağın sadece belirli kısımlarında geniş yayılış yapmakta ve meşcere kurmakta, diğer bazı meşcerelerde de serpili olarak karışıma katılmaktadır. Ancak, kurduğu meşcereler değerli koru meşcereleri değil, baltalık işletmesine konu meşcereler halindedir. Karışıma katıldığı meşcerelerdeki fertleri de genelde baltalık işletmesine konudur. Çünkü, yöre halkı tarafından yapılan kesimler sonucunda, boylu saçlı meşe ağaçları yerine, sürgünden gelme kısa boylu fertler ortaya çıkmıştır. Örneğin, saçlı meşelerde 2 yaşında olan meyvelere rastlanamamış, meyvelerin genelde 1 yaşlı oldukları görülmüştür. Bu ise, saçlı meşe fertlerinin sürekli olarak kesildiğini ve büyüme imkanı tanınmadığını göstermektedir. Bu tahribat, meşelerin iyi yakacak odun vermesi, yani odununun sobada kolayca geçmeyip uzun süre yanması ve yüksek ısı vermesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, saçlı meşelerin sürgün ve ince dalları kesilerek yaprakları hayvanlara yedirilmektedir. Saçlı meşenin varlığı da gittikçe azalmaktadır. Çünkü, yapılan aşırı kesimlerle kütüklere zarar verildiğinden, fertlerin sürgün verme gücü zayıflamaktadır. Ayrıca, gelecekte kütüklerin yaşlanacağı ve sürgün verme yeteneklerinin daha da

azalacağı düşünülduğünde, saçlı meşede fert ya da kütük sayısında önemli miktarlarda azalmalar ortaya çıkacağı beklenebilir.

Yöresel adı “kesme” olan kermes meşesi, diğer meşeler gibi tahribata uğrayan bir taksondur. Özellikle yakacak odun elde etmek amacıyla kesilmektedir. Ancak, yayılışı geniş olduğu ve sürgün verme yeteneği sayesinde varlığı devam etmektedir. Ayrıca, kışın yaprakları dökülmeyen her dem yeşil bir takson olduğu için, kışın karlı günlerde dalları kesilerek yaprakları hayvanlara yedirilmektedir. Bu nedenle, yöre halkı için önem taşıyan bir takson olup, bazı köylerin içerisinde kalan fertleri yer yer korunmakta ve sadece dalları kesilmektedir.

Ardıç taksonlarından boylu ardıç ve kokulu ardıç da yörede azalmıştır. Boylu ardıca “boz ardıç” ya da “püren ardıcı”, kokulu ardıca ise “kara ardıç” denilmektedir. Çok dayanıklı odunlara sahip bu taksonların varlığı gittikçe azalmaktadır. Yaptığımız tespitlere göre, özellikle boylu ardıcın yörede oldukça az sayıda olduğu belirlenmiştir. Kokulu ardıca ise, şu an için birçok yerde rastlanabilmektedir. Bu durumun, dağda boylu ardıcın kokulu ardıca göre daha sınırlı bir yayılış yapmasından da kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Andız da, yer yer kesilmekle birlikte, varlığı şu anda devam eden bir taksondur. Yörede andızın odunu yanında kozalağından da yararlanılmakta ve tespih yapılmaktadır. Yöre halkı, bu taksonlar içerisinde andız ve kokulu ardıç odununu daha değerli bulmakta ve boylu ardıç odununa tercih etmektedir.

Ardıç taksonlarından biri olan küçük kozalaklı katran ardıcı, dağda geniş bir yayılış yapmaktadır. Boylu fertlerine de rastlanmakla beraber, genelde kısa boylu çalılışmış bir görünüme sahiptirler. Bu takson, yörede “diken ardıcı” olarak bilinmekte ve odunu çok sağlam olduğundan, daha çok tel çit kazığı olarak kullanılmaktadır.

Adi porsuk, yörede varlığı azaltılan ve bu nedenle de çok az sayıda ferdi kalan bitki taksonlarından biridir. Yörede “menteşe ağacı” ya da “menteşe ardıcı” ismi ile bilinmektedir. Odunu çok sağlam olduğundan, yöre halkı tarafından birçoğu kesilmiş bulunmaktadır. Bugün, dağın zirvesinde ve çeşitli yerlerinde çok az sayıda adi porsuk kalmıştır. Mevcutlardan bazıları da kesilmek suretiyle çalılaştırılmıştır. Bu taksona ait fertlerin, genelde meşcere alt tabakasında ve siper altında buldukları görülmektedir.

Dağ karaağacı, titrek kavak, Lübnan meşesi, Fransız akçaağacı, mazi meşesi ve yöresel adı “demircik” olan doğu gürgeni gibi yapraklı taksonlar, yapılan kesimler sonucunda şu anda dağda ve yakın çevresinde çok az miktarda kalmıştır. Örneğin, dağ karaağacının sadece 2 adet ferdine rastlanabilmektedir. Bu taksonlara ait birçok fert, yapılan kesimlerle, sürgünden gelme ve baltalık işletmesine konu fertler haline getirilmiştir. Bunların birkaç metre boya ulaşmış fertlerine rastlamak bile güç olmaktadır. Ancak, Başkonuş dağından Andırın’a doğru gidildikçe yol boyunca yerel iklim şartlarına ve tahribatın derecesine bağlı olarak bazı yapraklı taksonların varlığı artmaktadır. Bu nedenle, söz konusu durumlar, Başkonuş dağı ve yakın çevresine yöneliktir. Bu taksonlar, genelde yakacak odun elde etmek ve yapraklarını hayvanlara yedirmek amacıyla kesilmekte, bazılarının odunu ise ev eşyası yapımında kullanılmaktadır. Örneğin, yakacak odun olarak mazi meşesinin odunu saçlı meşenin odununa tercih edildiğinden, mazi meşesinin daha çok kesildiği ve azaltıldığı anlaşılmaktadır.

Çiçekli dişbudak ve doğu kayını gibi yapraklı taksonların da varlığı azalmaktadır. Endemik taksonlarımızdan olan çiçekli dişbudağa dağın değişik noktalarında yer yer rastlamak mümkün olabilmektedir. Doğu kayını ise, dağda lokal bir yayılım yapmakta ve diğer bazı yapraklı taksonlarla sınırlı bir karışıma girmektedir. Bu iki taksona ait birçok fert, sürgünden gelme çalılışmış bir forma sahiptir. Yörede çiçekli dişbudağa “karadal”, doğu kayınına ise “bağraz” adı verilmektedir. KAYACIK (1957), Andırın yöresinde yerli halkın doğu kayınına “bağnaz” adını verdiğini belirtmektedir. Bu taksonlar da genelde yakacak odun elde etmek ya da yaprak faydalanması amacıyla kesilmektedir. Örneğin, bu konuda kayının yaprağı meşeninkine tercih edilmektedir.

Yörede “gürgen” adı verilen gürgen yapraklı kayacık, yapılan usulsüz kesimlerle varlığı azaltılmış olan yapraklı taksonlardan biridir. Ancak, yayılımı geniş olduğundan, birçok yerde rastlanabilmektedir. Genelde sürgünden gelme kısa boylu çalılışmış fertlere sahip olup, bazen az sayıda da olsa birkaç metre boya ulaşmış fertlerine rastlanabilmektedir. Gürgen yapraklı kayacıkların dere boylarında da yayılım yaptığı görülmektedir.

Genellikle dere boylarında rastlanan doğu çınarı, Toros kızılağacı, aksöğüt ve boz söğüt de yöre halkı tarafından kesilmektedir. Bunlar,

yoğun şekilde tahribata uğrayan taksonlardan olmamakla beraber, yine de zaman zaman yapılan kesimler sonucunda varlıklarının azaldığı görülmektedir. Bu kesimlerin bir sonucu olarak bazı dere boylarında yer yer boşluklar oluşmuştur. Örneğin, endemik taksonlarımızdan biri olan Toros kızılağacının, odununun iyi yakacak odun vermediği bilinmesine rağmen, yine de yöre halkınca kesildiği görülmektedir.

Tesbih, tavşan elması, kuşburnu, derici sumacı, sarı çiçekli kızılçık, demircik (yabani kızılçık) gibi çalı türleri, yer yer kesilmekle birlikte, birçok yerde görülebilmektedir. Özellikle tesbihin, dağda geniş bir yayılış yaptığı görülmektedir. Erguvana ise, çok az sayıda rastlanmıştır. Ancak, erguvan dağın aşağı rakımlarında daha geniş bir yayılışa sahiptir. Bazı dere boylarındaki kayalar üzerinde çok sayıda adi orman sarmaşığına rastlanmıştır. Bunun dışında, adi orman sarmaşığı orman altlarında pek görülmemekte ya da çok az görülmektedir. Geyik diken, patlangaç çalısı ve akçaağaç yapraklı üvez gibi çalı türlerine ise dağda çok az sayıda rastlanabilmiştir.

4. ALINABİLECEK SİLVİKÜLTÜREL ÖNLEMLER

Görüldüğü gibi, Başkonuş dağındaki hemen tüm odunsu taksonlar az ya da çok tahribata uğramış ve varlıkları belirli ölçülerde azaltılmıştır. Bu bakımdan, bazı ağaç ve çalı türlerinin bugün için, bazılarının ise bu tahribatin devam etmesi durumunda gelecekteki varlıkları tehlike altında bulunmaktadır. Burada, varlığı şu an için oldukça az ya da azaltılmış olan taksonlar açısından alınabilecek silvikültürel önlemler üzerinde durulmuştur.

Varlıkları şu anda oldukça azalmış olan taksonlar, genelde yöredeki yayılışları doğal olarak sınırlı olduğundan, meşcere kuruluşlarına serpili olarak katılan ve biyolojik çeşitliliği sağlayan taksonlardır. Bu taksonların varlıklarının korunması ve artırılması, bazı açılardan büyük önem taşımaktadır. Sözgelimi, bu husus, önceki nesillerden bize bırakılan bu doğal mirasın, tarafımızdan gelecek nesillere aktarılması demektir. Aksi takdirde, yeni nesillerin bu mirası ya da doğal zenginliği görmesi ve tanınması mümkün olamayacaktır. Bu ise, geçmişle gelecek arasındaki köprünün yıkılması anlamına gelmektedir. Örneğin, dağda geçmişte çok miktarda olduğu, ancak şu anda oldukça azaldığı bilinen adi porsuğun

tamamen yok olması halinde, doğal mirasın bir unsuru ortadan kalkacak ve bir doğal zenginliğimiz yok olacaktır. Böylece, gelecek nesillere kötü bir miras bırakılmış olacaktır.

Diğer yandan, bu taksonların tahribi, yöredeki tür çeşitliliği ve genetik çeşitliliği de azaltmaktadır. Bu ise, orman ekosisteminde bozulmalara neden olmaktadır. Yani, oradaki ekolojik şartlara uygun olarak varlığını sürdüren bu taksonların önce azalması, daha sonra da tamamen ortadan kalkmasıyla, orman ekosistemindeki asli tür-tali tür ilişkisi, kalite artımı, toprak bakımı, ölü örtü ayrışması, besin maddesi döngüsü vb. birçok olay da olumsuz yönde etkilenmektedir. Değerli karışık meşcereler, daha az değerli karışık meşcerelere ya da saf meşcerelere dönüşmektedir. Ayrıca, ormanın biyolojik açıdan olduğu kadar ekonomik açıdan da değeri düşmektedir. Bu durum, ormanların devamlılığına da bir tehdit oluşturmaktadır.

Bu olumsuz durumu düzeltebilmek için, çeşitli ormancılık dallarının üzerine düşen görevler vardır. Bu görevlerden biri de silvikültüre ve silvikültürçüye düşmektedir. Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, silvikültürün söz konusu görevi başarabilmesi için, öncelikle orman koruma problemlerinin tamamen aşılması şarttır. Bunun için de, özellikle yöre halkının ekonomik ve sosyal durumlarını düzeltici çalışmaların yapılması gerekir. Aksi takdirde, silvikültürel uygulamaların başarı şansı tesadüflere kalacak ve fazla bir anlam taşımayacaktır.

Silvikültürel çalışmalarda ilk dikkat edilecek husus, çalışmaların bu taksonları koruyucu şekilde düzenlenmesidir. Bunun için, orman bakımı, doğal gençleştirme, yapay gençleştirme ve ağaçlandırma çalışmalarında, söz konusu iğne yapraklı ve yapraklı taksonlar meşcere içerisinde, meşcere kenarında veya açık alanda bulunup bulunmamalarına bakılmaksızın korunmalıdır. Böylece, ilk planda bu taksonların mevcut fertlerinin varlığı emniyet altına alınmalıdır.

İğne yapraklılardan boylu ardıç, kokulu ardıç, andız ve adi porsuk gibi taksonların mutlaka korunmaları gerekir. Çünkü, bu taksonların generatif yolla doğada nesillerini sürdürmeleri nispeten güç olmaktadır. Ayrıca, bu taksonlardan adi porsuk dışında kalanların, kesildikten sonra kütük sürgünü verme yetenekleri bulunmamaktadır. Andız ve adi porsuğun ülkemiz genelinde nesilleri tükenmekte olan taksonlardan olmaları,

konunun önemini daha da artırmaktadır. Bu bakımdan, bu taksonların hiçbir şekilde kesime uğramadan korunmaları gerekir. Nitekim, Orman Genel Müdürlüğü, ardıçlar konusundaki teknik ve sosyal sorunlar çözülmeye kadar, tüm silvikültürel çalışmalar sırasında ardıçların kesilmemesi ve mutlak surette korunması kararı almıştır (ANONİM, 1996). SAATÇIOĞLU (1969) ise, adi porsuğun bulunduğu yerlerde korunması, bakımı ve hatta yapay olarak yetiştirilmesinin, doğayı koruma yönünden büyük bir silvikültürel ödev olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, yörede bulunan sürgünden gelişmiş bazı adi porsuklarda, kütükte canlandırma kesimi ve şekillendirmeler yapılarak, tek bir gövde ve daha iyi bir gelişme yapmaları da sağlanmalıdır.

Orman bakımı çalışmalarından olan aralamalar sırasında, özellikle ara tabakada yer alan, varlığı çok azalmış iğne yapraklı ve yapraklı ağaç türlerine ihtiyaçları olan ışık verilerek üst tabakaya katılımları sağlanmalıdır. Böylece, bunların tohum kaynağı olarak değerlendirilmesine çalışılmalıdır. Meşcere alt tabakasındaki uygun boşluklarda yer alan, tepe sürgünü henüz kaybolmamış, sağlıklı boylu ardıç, kokulu ardıç, andız ve adi porsuk gibi iğne yapraklılara ait fertleri de dikine büyümeye sevk edecek şekilde ışık sağlanmalıdır. Tepe sürgünü kaybolmuş ve çalılışmış iğne yapraklı fertlere ise, yeterli ışık sağlansa bile, bu fertlerin dikine büyüme yapmalarını ve boylanmalarını sağlamak oldukça güçtür. Ancak, bu fertleri toprak bakımı açısından korumak gerekir. Alt tabakadaki yapraklı fertlerde ise, aşağıda açıklanacağı şekilde işlem yapmak yararlı olabilir.

Meşcere içi boşluklarda (alt tabakada), açıklık alanlarda ya da saçlı meşe baltalık alanları içerisinde yer yer rastlanabilen doğu gürgeni, mazi meşesi, Fransız akçaağacı, Lübnan meşesi, gürgen yapraklı kayacık, doğu kayını ve çiçekli dişbudak gibi yapraklı taksonlara ait birçok fert, dipten kesilmeleri üzerine kütük sürgünü vermiş ve tek gövde yerine birçok gövdeden oluşmuş, kısaca çalılışmış bir halde bulunmaktadır. Oluşan kütük sürgünleri de dal ve yaprak faydalanması amacıyla zaman zaman kesilmektedir. Bu fertlerin düzenli bir yapıya kavuşturulması gerekir. Bunun için, önce kütüklerde canlandırma kesimi şeklinde toprak seviyesinden kesim yapılmalıdır. Daha sonra, kütüklerde oluşacak yeni sürgünlerden cılız olanlarını keserek artımı iyi sürgünler üzerinde toplamak ve ardından da bu fertleri tek gövdeden oluşan bir yapıya kavuşturmak gerekir. Bu işlemler yapılırken, söz konusu fertlere yeterli

ışık sağlanmalı, özellikle meşcere içi boşluklarda bulunanların ışık istekleri mutlaka karşılanmalıdır. Çalıştırılmış yapraklı fertlere yönelik bu işlemleri, sadece orman bakımına konu meşcerelerde değil, doğal ya da yapay gençleştirmeye konu meşcerelerde de yapmak gerekir.

Saf ve karışık meşcerelerin doğal gençleştirilmelerinde, bu meşcerelerin bugünkü ve geçmişteki kuruluşu silvikültürel yönden değerlendirilerek, söz konusu taksonlardan bazılarını belirli oranlarda karışıma sokacak şekilde bir gençleştirme yapılması kararı da alınabilir. Örneğin, bazı saf karaçam meşcerelerinde yer yer çalılışmış doğu kayını fertlerine rastlanmaktadır. Böyle meşcerelerin kuruluşu çok yönlü değerlendirilerek, tahribat öncesi kuruluşta kayının karışım oranı az çok tahmin edilebilir. Kayının en az %10 oranına ulaşabildiğinin belirlenmesi durumunda, kayın, biyolojik ve ekolojik özelliklerine göre işletme amacı da göz önüne alınarak karışıma sokulabilir. Kombine grup metodu kullanıldığında, kayını kümeler ve gruplar halinde siper durumu ile alana getirmek mümkündür. Kayında tohum ağacı pek bulunmadığından, kayın küme ve gruplarını yapay yolla yani ekim veya dikimle getirmek gerekir. Böylece, saf karaçam meşcerelerine göre daha değerli olan karaçam+kayın karışık meşceresi kurulabilir. Ancak, bir türü bu şekilde karışıma sokarken, meşcerenin değerinde bir artma olmayacaksa, meşcerenin saf halde devamı da kararlaştırılabilir.

Diğer yandan, ağaçlandırmalar yapılarak varlığı oldukça azalmış olan ağaç türlerinin varlığı artırılmalıdır. Bunun için, bu taksonların biyolojik ve ekolojik özellikleri dikkate alınarak uygun yetişme ortamlarında ağaçlandırmalar yapılmalıdır. Fidan temininde güçlükler yaşanması durumunda, ekimle ağaçlandırma da düşünülebilir. Ancak, söz konusu iğne yapraklı ve yapraklı ağaç türlerinin birçoğu kısa boylu ya da çalılışmış durumda olduğundan, genelde kozalak ya da meyve oluşturamadıkları ya da çok az oluşturabildikleri görülmektedir. Bu nedenle, ekimle ağaçlandırmada da tohum temininde problemler ortaya çıkabilir. Bu durumda, mümkün olduğu kadar yöreye yakın yer ve yükseltilerden toplanacak tohumların kullanılması gerekir. Bu ağaçlandırmalar, sadece söz konusu taksonlarla yapılabileceği gibi, yörenin asli türlerinden olan sedir ve karaçamla yapılacak ağaçlandırmalarda bu taksonların belirli oranlarda karışıma sokulması ile de yapılabilir.

Genellikle dere kenarlarında rastlanan doğu ınarı, Toros kızılağacı, aksöğüt ve boz söğüt gibi yapraklı taksonlar korunmalı ve sık olan yerlerde bile seyreltme yapılmamalıdır. Dere kenarlarındaki boşluklar söz konusu taksonlarla ağalandırılmalıdır. Çünkü, bu ağaçlar, dere kenarlarında su koruma ve toprak erozyonunu önleme görevi görmekte, ayrıca estetik açıdan iyi bir görünüm sağlamaktadır.

Orman ekosistemi içerisinde, ağaç türleri yanında, pek dikkati çekmeyen ve çoğu kez önem dahi verilmeyen birçok çalı türü vardır. Bu türlerin, orman ekosistemi içerisinde biyolojik ve ekonomik açıdan üstlendikleri birçok önemli görev ve sağladıkları birçok faydalar vardır. Örneğin, toprak koruma, yaprak dökümü ile toprağa besin maddesi kazandırma, kozalak ya da meyveleri ile insan ve hayvanlara yarar sağlama bunlar arasında sayılabilir. Bu bakımdan, varlığı çok azalmış olan çalı türlerini, ekosisteme olan çok yönlü katkıları göz önüne alınmak suretiyle korumak ve nesillerinin tükenmesine izin vermemek gerekir.

Silvikültürel çalışmalarda, orman alt tabakasında ya da açıklıklarda yer alan çalı türlerini, varlıklarına göre değerlendirerek işlem yapmak gerekir. Örneğin, küçük kozalaklı katran ardıcı ya da tesbih gibi, Başkonuş dağının neredeyse büyük bir bölümünde yayılış gösteren çalı türleri ile, varlığı oldukça az ya da azaltılmış olan patlangaç alısı, geyik dikenini ve akçaağaç yapraklı üvez gibi türleri aynı şekilde işleme tabi tutmak mümkün değildir. Varlığı azalmış olan taksonları orman bakımı, gençleştirme ve ağaçlandırma çalışmaları sırasında himaye etmek gerekir. Nitekim, gençlik bakımı tedbirlerinden olan boğma tehlikesinin önlenmesi (sürgün kontrolü) sırasında, gençlik veya kültür içerisinde bulunan *Crataegus*, *Sorbus* vb. kıymetli türlerin, zararsız miktarda bulunmaları şartıyla korunmaları önerilmektedir (SAATIOğLU, 1971). Yörede varlığı yoğun olan bazı çalı türlerini ise, silvikültürel çalışmalar sırasında diri örtü kapsamında ele alarak alandan çıkarmak mümkündür.

5. SONUÇ

Kahramanmaraş-Başkonuş dağında 1000-1779 m lik yükselti kuşağında toplam 35 adet odunsu takson belirlenmiştir. Bu taksonlara yönelik olumsuz müdahalelerin bir sonucu olarak, bazı taksonların varlığı oldukça azalmıştır. Birçok yapraklı ağaç türü, genelde kısa boylu ve çalılaştırılmış fertlere sahiptir. Sayıca çok az ya da azaltılmış olan taksonlara ek olarak, meşcere kuran taksonlardan özellikle Lübnan sediri, kızılçam, karaçam ve saçlı meşenin de aşırı kesimlerle varlıkları azaltılmıştır. Bu tahribatın oluşmasında, orman içi ve kenarında yaşayan yöre halkının yaptığı usulsüz kesimler, olatmacılık, açmacılık, geçmiş dönemlerdeki kaçakçı kesimleri ile aşırı bakım kesimlerinin belirli ölçülerde payı vardır.

Ormanların devamlılığını sağlamak, orman ekosistemlerinin doğal yapılarını bozmamak, biyolojik çeşitliliği sürdürmek, ayrıca geçmişle gelecek arasında köprü olan bu doğal mirası gelecek nesillere iyi bir şekilde bırakabilmek bakımından, özellikle varlığı çok azalmış olan taksonlardan başlamak üzere, yörede bulunan tüm odunsu taksonların korunması gerekir.

Orman bakımı, doğal ve yapay gençleştirme ile ağaçlandırma gibi silvikültürel çalışmalarda, varlığı oldukça az olan taksonlara gereken dikkat gösterilmeli, bu taksonların nesillerinin yok olmasına izin verilmemelidir. Ayrıca, varlıklarının sürdürülmesi ve artırılması açısından gerekli olan tüm silvikültürel önlemler alınmalıdır.

Ormanlarımızda bulunan tüm odunsu taksonların en azından orman işletme şeflikleri temelinde envanteri yapılmalı ve zaman içerisinde bu taksonların varlığında değişim olup olmadığı belirlenmeli, gerekli silvikültürel önlemler zamanında alınarak ormanlarımızdaki zengin tür çeşitliliğinin sürdürülmesi sağlanmalıdır.

Ormanların sadece bir odun ve gelir kaynağı olduğu düşüncesi terk edilmeli, onun insanlara çok yönlü faydaları olan vazgeçilmez bir doğal kaynak ve bir ekosistem olduğu unutulmamalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ANONİM, 1996:** Ardıç Ormanları, T.C. Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, Silvikültür Dairesi Başkanlığı, Tamim No:5010, Tasnif No:IV-1572, Ankara, 9 s.
- ASAN, Ü., 1999:** Ormancılık Bilgisi, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayını, No:4197/461, İstanbul, 221 s.
- AVŞAR, M.D., 1999:** Kahramanmaraş-Başkonuş Dağı Ormanlarında Başlıca Meşcere Kuruluşları ve Silvikültürel Öneriler, Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 212 s.
- BAŞARAN, S., 1999:** Kirazlıköprü (Bartın) Baraj Havzasında Doğal Olarak Yetişen ve Tehlike Altında Bulunan Otsu ve Odunsu Taksonların Korunması, Orman Mühendisliği Dergisi, 36 (11): 12-15.
- DAVIS, P.H.** (edited), 1965-1988: Flora of Turkey and the East Aegean Islands, Volume I-X, Edinburgh University Press, Great Britain.
- KAYACIK, H., 1957:** Mersin ve Maraş Dolaylarında Yaptığımız Botanik Gezisine Ait Notlar, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, 7 (2): 16-25.
- SAATÇIOĞLU, F., 1969:** Silvikültür I, Silvikültürün Biyolojik Esasları ve Prensipleri, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayını, No:1429/138, İstanbul, 323s.
- SAATÇIOĞLU, F., 1971:** Orman Bakımı, Meşcere Yetiştirmesine Ait Tedbirler, 4. Baskı, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayını, No:1636/160, İstanbul, 303 s.
- YALTIRIK, F., EFE, A., 1989:** Otsu Bitkiler Sistematigi Ders Kitabı, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yayını, No:3568/3, İstanbul, 512 s.